

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
РИНКУ АЗАРТНИХ ІГОР В УКРАЇНІMECHANISMS OF STATE REGULATION
OF THE GAMBLING MARKET IN UKRAINE

У статті досліджено підходи до трактування поняття «державного регулювання» в науковому дискурсі. На цій основі запропоновано під «механізмом державного регулювання» розуміти комплекс взаємопов'язаних та взаємоузгоджених цілеспрямованих способів (методів, інструментів, заходів, засобів, форм тощо) впливу на об'єкт управління та його середовище з метою досягнення цілей державної політики в контексті державно-управлінської діяльності держави. З урахуванням специфіки ринку азартних ігор запропоновано сукупність механізмів державного регулювання ринку азартних ігор розглядати як комплексний механізм, що включає певну сукупність механізмів державного регулювання як взаємопов'язаних та взаємоузгоджених цілеспрямованих способів (напрямів, методів, інструментів, заходів, засобів, форм, принципів тощо) впливу на процеси на ринку азартних ігор з метою збалансування економічних та соціальних інтересів різних верств суспільства для вироблення консенсусу щодо забезпечення безпеки та стабільного розвитку суспільства з урахуванням світових трендів та євроінтеграційного вектору.

Встановлено, що державне регулювання ринку азартних ігор передбачає застосування ряду механізмів державного регулювання, а саме: організаційно-правового механізму, призначеного для вирішення завдання щодо нормативно-правового регулювання на ринку азартних ігор у тандемі з визначенням організаційно-інституційної структури суб'єктів управління та їх повноважень (складається з нормативно-правової та організаційно-адміністративної підсистем); фінансово-економічного механізму, який сконцентрований на забезпеченні реалізації державної політики у сфері азартних ігор, передбачає фінансове, матеріально-технічне, ресурсне та ін. забезпечення, а також систему податкового стимулювання та стримування (складається з фіскально-фінансової та економічної підсистем); соціально-інформаційного механізму, який покликаний забезпечити вирішення питання щодо соціального захисту населення та його належного інформування, а також налагодження ефективної комунікації між усіма зацікавленими сторонами (складається з соціально-мотиваційної та підсистема, інформаційно-комунікативної підсистем).

Ключові слова: азартні ігри, гральний бізнес, гемблінг, державне регулювання, державне регулювання ринку азартних ігор, механізми державного регулювання ринку

азартних ігор, механізми державного регулювання грального бізнесу.

The article examines approaches to the interpretation of the concept of "state regulation" in scientific discourse. On this basis, it is suggested that the "mechanism of state regulation" should be understood as a complex of interrelated and mutually coordinated targeted ways (methods, tools, measures, means, forms, etc.) of influencing the object of management and its environment in order to achieve the goals of state policy in the context of state administrative activities of the state. Taking into account the specifics of the gambling market, it is proposed to consider the set of state regulation mechanisms of the gambling market as a complex mechanism, which includes a certain set of state regulation mechanisms as interconnected and mutually coordinated purposeful ways (directions, methods, tools, measures, means, forms, principles, etc.) influencing the processes in the gambling market with the aim of balancing the economic and social interests of various layers of society to develop a consensus on ensuring the safety and stable development of society, taking into account world trends and the European integration vector.

It has been established that the state regulation of the gambling market involves the use of a number of mechanisms of state regulation, namely: an organizational and legal mechanism designed to solve the task of normative and legal regulation of the gambling market in tandem with the definition of the organizational and institutional structure of management subjects and their powers (consists of normative-legal and organizational-administrative subsystems); financial and economic mechanism, which is focused on ensuring the implementation of state policy in the field of gambling, provides for financial, material and technical, resource, etc. provision, as well as a system of tax incentives and deterrence (consists of fiscal and financial and economic subsystems); social and informational mechanism, which is designed to provide a solution to the issue of social protection of the population and its proper information, as well as establishing effective communication between all interested parties (consists of a social-motivational and subsystem, informational and communicative subsystems).

Key words: gambling, gambling business, state regulation, state regulation of the market of gambling, mechanisms of state regulation of regulation of gambling, mechanisms of regulation of state gambling business.

УДК 35:351

DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.38.14>

Костюченко О.Д.

аспірантка кафедри публічної політики
Навчально-науковий інститут публічного
управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Азартні ігри в Україні з 2009 року перебували поза межами закону, коли на таку діяльність була введена жорстка заборона згідно з Законом України «Про заборону грального бізнесу в Україні» з мотивів конституційних принципів пріоритету прав і свобод людини і громадянина, захисту

моральності та здоров'я населення, зборони використання власності на шкоду людині і суспільству [1]. Хоча зазначений Закон передбачав введення заборони тимчасово (три місяці) було відведено Кабінету Міністрів України для розроблення і внесення на розгляд Верховної Ради України законопроекту про

діяльність з організації та проведення азартних ігор у спеціально відведених для цього гральних зонах), фактично вона тривала понад 11 років. Як наслідок, це призвело до розвитку тіньового сектору сфери діяльності з надання доступу до азартних ігор з усіма соціальними та правовими наслідками.

Затакихумов, цитуючи автора загальновідомого політичного трактату «Державотворець» Нікколо Макіавеллі, якого часто також називають батьком сучасної політичної філософії та політології [2], «у справах держави: якщо своєчасно виявити недугу, що дано лиш мудрим державотворцям, то позбавитися її не важко, але якщо вона занедбана так, що є очевидною для всіх, то ніяке вже зілля не допоможе» [3].

Тож результатом довготривалого виведення цього виду господарської діяльності з правового поля замість створення на рівні державного управління належних умов її здійснення, стало лише поглиблення кризи та проблем, які були поштовхом для «заборонного» закону. З іншого боку, це не сприяло природньому сталому розвитку суспільних процесів у цій сфері та вироблення наукової доктрини щодо азартних агор в Україні. Відповідно наукові дослідження не містять комплексного аналізу розвитку грального бізнесу як об'єкту державного регулювання з причин його відсутності на теренах нашої держави в легальному стані.

Правильним кроком, на нашу думку, у напрямі впорядкування суспільних відносин у сфері азартних ігор стало прийняття у липні 2020 року Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» [4], яким «Гордіїв вузол» азартних ігор нарешті був подоланий. Водночас, зважаючи на зазначені вище аргументи та враховуючи, що «з точки зору науки розроблення та реалізація економічної політики має ґрунтуватися на певних загальних положеннях, стрижневим з яких є принцип науковості, що визначається повнотою врахування об'єктивних економічних законів і механізмів їх дії та виявляється в об'єктивності та прагненні максимально позбутися суб'єктивних підходів» [5, с. 458], виникає об'єктивна потреба у вдосконаленні чинних та запровадженні нових механізмів державного регулювання ринку азартних ігор на основі виваженого наукового їх обґрунтування, а також забезпеченні комплексності дії таких механізмів як передумови подальшого дієвого саморегулювання певних процесів у системі суспільних взаємовідносин на ринку азартних ігор, що посилює актуальність дослідження особливостей державного регулювання ринку азартних ігор.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом у світовій і вітчизняній державно-управлінській практиці теоретико-методологічним засадам формування та розвитку механізмів державного управління та державного регулювання присвячено чималу кількість праць. Зокрема, дослідженню теоретико-методологічних аспектів формування та розвитку таких механізмів присвячені роботи таких науковців як: В. Авер'янов, В. Бакуменко, М. Білинська, І. Бондар, З. Бурик, А. Васіна, В. Горник, О. Ігнатенко, В. Кравченко, С. Кравченко, Ю. Ковбасюк, В. Куйбіда, В. Луговий, В. Малиновський, О. Машков, А. Мельник, Н. Нижник, О. Оболенський, О. Пухкал, І. Рейтерович, С. Ситник, Ю. Сурмін, С. Телешун, В. Цветков, Ю. Шемшечунко.

Дослідженнями феномену гри займалися, зокрема, такі науковці у сфері психології як З. Фрейд, Е. Берн. Дослідженням історії грального бізнесу та його правового регулювання присвячені роботи Є. Ковтуна. Дослідженням азартних ігор та діяльності у сфері грального бізнесу займалися також вітчизняні науковці М. Погорецький та З. Топорецька, Н. Майданик, Д. Гетманцев, Г. Михайлів, Н. Капітаненко. Проблематикою розслідувань у сфері боротьби з гральним бізнесом в Україні займалися такі науковці у галузі права, як М. Погорецький, С. Чернявський, Д. Сергеева, З. Топорецька, В. Некрасов, Є. Айдемський. Змістовну роботу з дослідження європейського досвіду регулювання грального бізнесу провів авторський колектив: Р. Хорольський, Ю. Іващенко, І. Сергієнко, Н. Бондар, М. Кузьма, М. Коваль.

Праці вищезгаданих науковців є важливим внеском у розвиток теорії та практики публічного управління. Разом з тим численні дослідження азартних ігор в Україні присвячені періоду до 2009 року, коли законодавче регулювання цієї сфери було відсутнє, та у криміналістичному аспекті періоду після 2009 року, тому не містять комплексного аналізу розвитку грального бізнесу як об'єкту державного регулювання. За таких умов потребують науково-теоретичного осмислення передумови, принципи і завдання державного регулювання сфери азартних ігор, оцінювання наслідків довготривалої заборони, дослідження запроваджених у 2020 році державних механізмів регулювання грального бізнесу в Україні та їх комплексна оцінка.

Мета статті – дослідити феномен «механізм державного регулювання», уточнити специфіку суспільних взаємовідносин на ринку азартних ігор та на цій основі ідентифікувати механізми його державного регулювання,

виявити та систематизувати особливості формування й реалізації механізмів державного регулювання ринку азартних ігор в Україні, зокрема організаційно-правового, фінансово-економічного та соціально-інформаційного.

Виклад основного матеріалу. Гральний бізнес, як один із специфічних видів економічної діяльності, займає окреме місце в структурі економіки, оскільки потребує вироблення особливих підходів до його регулювання з боку держави та завжди супроводжується прискіпливою увагою суспільства, що пов'язано із певною специфікою азартної гри як складного суспільного явища.

Так, безумовно азартні ігри є складним соціальним явищем, проте варто визнати, що їх природа є лише «віддзеркаленням» природи самої людини, її прагнення до реалізації притаманної людині схильності до «гострих відчуттів» (азарту) як природньої потреби, про що свідчать численні історичні знахідки. Крім того, з азартними іграми пов'язані історії щодо формування залежності у гравців, «відмиванням» коштів, наявності кримінальної складової та іншими суспільно-соціальними ризиками. Водночас, в історії азартних ігор ми також знайдемо свідчення того, що ставлення з боку держави до азартних ігор з цих же причин було здебільшого негативне, тому питання їх державного регулювання нерідко залежало від культурних традицій та усталеної практики застосування. Проте, саме зазначені аргументи вимагають активної присутності компоненти державно-управлінського впливу на відповідні процеси в гральній індустрії з метою соціально-економічного захисту як населення, так і економіки країни в цілому шляхом їх унормування та встановлення правопорядку.

Відповідно до Господарського кодексу України (частина перша статті 5) правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави [6]. При цьому, встановлено, що держава для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм і програм економічного і соціального розвитку застосовує різноманітні засоби, під якими розуміється сукупність способів регулюючого впливу держави на суб'єктів господарювання (зокрема, державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування;

застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій) і механізми регулювання господарської діяльності, а конкретні умови, обсяги, сфери та порядок застосування таких заходів визначаються законом (стаття 12 Господарського кодексу України) [6].

У науковій літературі з державної політики в економічній сфері державне регулювання економіки визначається як «вплив держави через уповноважені органи влади та інституції на економічні об'єкти і процеси, осіб, які беруть в них участь, з метою надання цим процесам організованого характеру, упорядкування дій економічних суб'єктів, забезпечення дотримання законів, відстоювання державних та суспільних інтересів» [5, с. 498].

Такий вплив здійснюється державою через застосування відповідних механізмів державного регулювання економіки, які визначаються як «комплекси взаємопов'язаних і взаємоузгоджених методів, інструментів та форм забезпечення цілеспрямованого регулювального впливу держави», у свою чергу методи державного регулювання економіки визначаються як «способи використання інструментів, сукупність прийомів або операцій, запровадження яких забезпечує втілення цілей відповідної державно-управлінської діяльності» [5, с. 503].

Дійсно «...недостатньо мати матеріальні норми, розвинену систему законодавства, необхідно виокремлювати ще й чіткі механізми їх впровадження в життя, що повною мірою стосується і сфери публічного управління та адміністрування» [7, с. 100].

Д. Котелевець пропонує розглядати механізм державного регулювання економіки як впорядковану систему взаємопов'язаних компонентів, а саме методів, інструментів, форм та принципів, які використовуються і можуть бути застосовані органами державної влади, місцевого самоврядування для здійснення впливу на економічну поведінку суб'єктів господарювання [8].

Таким чином, ефективна реалізація функцій державного регулювання ринку азартних ігор можлива лише через визначення та запровадження відповідної системи взаємопов'язаних механізмів такого регулювання як впорядкованих та структурованих методів, інструментів, форм, принципів, засобів тощо.

Зазвичай до механізмів державного регулювання відносяться заходи законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, до механізмів державного управління – політичні, організаційні, економічні, соціальні та правові.

Водночас, як зауважує І. Дроботенко, «поняття «механізми державного регулювання» останнім часом активно використовується у науковій літературі, а також у деяких нормативно-правових актах, хоча на даному етапі розвитку науки державного управління це поняття є недостатньо вивченим, що призводить до неоднозначного сприйняття та розуміння сутності цього явища» [9]. На думку науковця, «очевидно, що поняття «механізми державного регулювання» є похідним від загального поняття державного регулювання. При цьому у науковій літературі висловлюється думка, що «державне регулювання» є навіть більш широким поняттям, ніж «державне управління», оскільки охоплює ширшу сферу організаційної діяльності держави» [9].

Таку думку ми не підтримуємо, оскільки на наш погляд державне регулювання є однією з функцій державного управління, відповідно механізми державного регулювання є похідними від механізмів державного управління як їх логічно-послідовне «продовження». Водночас, для більш осмисленого оперування зазначеною категорією в контексті визначення механізмів державного регулювання ринку азартних ігор, розкриємо спершу сутність поняття «механізм».

Слід зазначити, що ця категорія також є досить багатогранною і, відповідно, має багато визначень та застосувань. У класичному (прямому) значенні поняття «механізм» (грец. μηχανή μηχανή – машина) визначається як система рухомих ланок або деталей, що призначена для передачі чи перетворення (відтворення) руху; у переносному значенні цей термін використовується для позначення системи функціонування будь-чого, сукупності проміжних станів або процесів будь-яких явищ (наприклад, механізм зневоднення, механізм вилуговування, фінансовий механізм тощо) [10].

Через складність та багатовекторність цієї категорії наявна неоднозначність визначення поняття «механізм» у працях науковців, у зв'язку з чим його розгляду відведено чільне місце у багатьох наукових дослідженнях.

Так, Д. Котелевець [8] зауважує, що «категорія «механізм» є універсальною за своєю сутністю і використовується в багатьох науках, хоча історично передусім ця дефініція виникла й активно застосувалася саме в технічних науках для вивчення фізичних закономірностей функціонування та розвитку матеріальних об'єктів... Проте згодом розуміння сутності механізму розширилося в результаті ускладнення об'єктів, які досліджувалися, винайдення складніших законів і закономірностей існування нашого світу. Поступово механізм почали розглядати як зібраний образ системи

взаємопов'язаних елементів, які у своїй сукупності дозволяють досягти певної мети та здійснювати притаманні такій системі функції». Далі науковець зауважує, що «з часом ученими було встановлено, що механізми існують не лише у функціонуванні матеріального світу, але й на їх основі функціонують і розвиваються суспільні системи, оскільки в основі їх існування також знаходиться значна кількість різних за своєю структурою компонентів, які взаємодіють між собою з певною єдиною метою» [8].

Як далі стверджує Д. О. Котелевець, «поступово науковці почали використовувати дефініцію «механізм» для опису закономірностей існування і суспільних систем, включаючи економічні складні макросистеми», в контексті чого ним запропоновано таке визначення: «механізм – це впорядкована система елементів, які взаємодіють між собою з метою реалізації спільних функцій та досягнення конкретної єдиної мети» [8]. З таким визначенням науковця ми погоджуємося та підтримуємо його, зважаючи, що для опису впливу на суспільну систему таке визначення цього поняття є досить влучним.

З точки зору концептуальних підходів до визначення поняття «механізм» загалом виділяють два основні, а саме: 1) структурно-організаційний, за яким механізм характеризується як сукупність певних складових елементів, що створюють організаційну основу певних явищ, процесів; 2) структурно-функціональний, за яким при визначенні механізму того чи іншого державно-правового інституту (явища, процесу) увага акцентується не тільки на організаційній основі його побудови, але й на його динаміці, реальному функціонуванні [11, с. 38].

Виходячи з загальних уявлень про співвідношення фундаментальних понять науки управління відмічається, що державне регулювання застосовується не тільки в межах виконавчої влади і передбачає не тільки вплив на об'єкти управління, а й вплив на суспільне середовище цих об'єктів – соціальні процеси та явища, які безпосередньо впливають на стан певного об'єкта управління [9].

При цьому, оскільки, як наголошують Н. Нижник, О. Машков, «механізм управління включає: цілі управління, елементи об'єкта та їхні зв'язки, на які здійснюється вплив, діяння в інтересах досягнення цілей, методи впливу, матеріальні і фінансові ресурси, соціальний та організаційний потенціал» [11, с. 49], механізм державного регулювання взаємодіє з об'єктом управління шляхом впливу на його суспільне середовище та явища в ньому через механізм управління, тобто через його цілі, методи, ресурси і потенціал, а також елементи і зв'язки об'єкта управління.

О. Федорчак стверджує, що «залежно від того, які саме проблеми і як вирішуються із застосуванням конкретного державного механізму управління, він може бути складним (комплексним) і включати в себе декілька самостійних механізмів» [12]. Таку думку ми поділяємо, як і твердження науковців Ю. Сафонова та Г. Григор'єва, які зауважують, що механізм державного регулювання представляє собою багатокомпонентну систему, яка складається із сукупності окремих сегментів, які діють самостійно, але в межах системи, забезпечуючи при цьому досягнення загальної мети державного регулювання та дає можливість цілеспрямовано впливати на фінансово-економічні процеси, враховуючи зовнішні та внутрішні фактори впливу, забезпечуючи незначне, але стабільне зростання національної економіки [13].

Отже, враховуючи вищевикладене пропонуємо під «механізмом державного регулювання» розуміти комплекс взаємопов'язаних та взаємоузгоджених цілеспрямованих способів (методів, інструментів, заходів, засобів, форм тощо) впливу на об'єкт управління та його середовище з метою досягнення цілей державної політики в контексті державно-управлінської діяльності держави.

Відповідно, під механізмами державного регулювання ринку азартних ігор пропонуємо розуміти комплекс взаємопов'язаних та взаємоузгоджених цілеспрямованих способів (напрямів, методів, інструментів, заходів, засобів, форм, принципів тощо) впливу на процеси на ринку азартних ігор з метою збалансування економічних та соціальних інтересів різних верств суспільства для вироблення консенсусу щодо забезпечення безпеки та стабільного розвитку суспільства з урахуванням світових трендів та євроінтеграційного вектору, що є ціллю державної політики у цій сфері.

Таким чином, сукупність механізмів державного регулювання ринку азартних ігор потрібно розглядати як комплексний механізм із вбудованою структурованою системою вертикально та горизонтально взаємопов'язаних та взаємоузгоджених способів (напрямів, методів, інструментів, заходів, засобів, важелів, форм тощо) впливу на об'єкт управління, сформованих відповідно до цілей державної політики у сфері азартних ігор на основі мотиваційних принципів, завдань та функцій державного втручання у суспільні процеси та явища в цьому середовищі.

Водночас, така концепція потребує першочергового визначення та структуризації елементів зазначеної вище сукупності в контексті структурно-організаційного підходу – тобто

через виявлення складових елементів організаційної основи явищ і процесів на ринку азартних ігор з подальшою характеристикою реального функціонування та динаміки цих процесів у контексті структурно-функціонального підходу. Адже, як зазначають Ю. Сафонов та Г. Григор'єв, дослідження відповідних механізмів, які відрізняються кількістю рівнів функціонування, змістом, методами реалізації та важелями, здійснюється у кількох напрямках, в залежності від суб'єктів та об'єктів, які рухають відповідні підсистеми [13].

Як було зазначено вище, азартні ігри існували з давніх часів в усіх без винятку країнах стародавнього світу. Водночас, на рівні закону ставлення до них було негативне як до аморального способу відпочинку і дозвілля, що не заслуговував на підтримку з боку держави і мав залишатися поза сферою правомірної поведінки [14, с. 24]. Проте в сьогоденні реаліях міжнародне співтовариство свідоме думки про необхідність переведення азартних ігор у правове поле шляхом запровадження відповідних механізмів державного регулювання. В першу чергу – це правові механізми, адже саме через право реалізується регулююча функція держави і лише відповідним регуляторним актом можна визначити обов'язкові для виконання «правила гри», встановити рамкові обмеження та відповідальність учасників [15, 55].

За визначенням міжнародної кваліфікації хвороб «гемблінг» та «лудоманія» (патологічна схильність до азартних ігор) відносяться до хвороби, що полягає в частих повторних епізодах участі в азартних іграх, що домінує в житті суб'єкта та приводить до зниження соціальних, професійних, матеріальних і сімейних цінностей, втрати належної уваги до своїх обов'язків [14, с. 10].

Зважаючи на вищезазначене, врахування проблеми наявності ризиків негативного впливу азартної гри на деяких членів суспільства є важливим аспектом при виборі механізмів їх державного регулювання з метою визначення оптимальних меж функціонування ігор на гроші, запровадження превентивних механізмів та програм, а також культивування соціально відповідальної гри. І тут ключовим моментом має бути врахування соціальної компоненти шляхом визначення комплексу необхідних заходів з обмеження діяльності грального бізнесу, коли поряд з високим рівнем сервісу громадянам гарантується також безпека та обмежений доступ відвідувачів у залежності від визначених критеріїв, на кшталт обмеження за віком, контроль «ігроманії», інші превентивні заходи, правило соціально відповідальної гри тощо. У цьому кон-

тексті держава має створити умови, за яких окреме місце відводиться соціальній ролі та соціальній відповідальності організаторів азартних ігор [15].

Також при виборі механізмів державного регулювання важливо враховувати фінансово-економічні складові, оскільки гральний бізнес є досить прибутковою сферою діяльності, де обертаються значні капітали, згенеровані не за рахунок виробництва, а шляхом акумуляції та перерозподілу грошових коштів «азартних» людей, по відношенню до яких про азартні ігри можна скоріше говорити як про «податок на розкіш», а не як про «додатковий дохід» [15]. Крім того, оборот таких грошей зазвичай пов'язують з наявністю ризиків відмивання «нелегальних» доходів, що потребує відповідного контролю та фіскально-правових важелів.

Отже, за результатами узагальнення вищевикладеного нами визначено механізми державного регулювання ринку азартних ігор, що представлені на рис. 1.

Отже, як вбачається з рис. 1, до ключових механізмів державного регулювання ринку азартних ігор відносяться:

1) організаційно-правовий механізм, який націлений на вирішення завдання щодо нормативно-правового регулювання на ринку азартних ігор у тандемі з визначенням організаційно-інституційної структури суб'єктів

управління та їх повноважень. Цей механізм згенерований з таких підсистем (складових елементів):

– нормативно-правова підсистема, що передбачає розробку та запровадження загальнообов'язкових норм права (закони, укази, постанови, розпорядження, накази, порядки, методичні рекомендації, інструкції тощо), застосування правових методів впливу (примусу, заохочення тощо), встановлення меж впливу на об'єкт державного управління (наприклад, моделі правового регулювання, режими правового регулювання тощо). Специфіка функціонування цієї підсистеми проявляється через правові процедури на основі визначених пріоритетів політики держави у сфері грального бізнесу, зокрема шляхом розробки та запровадження відповідної наукової концепції у цій сфері;

– організаційно-адміністративна підсистема, що передбачає визначення організаційної структури та інституційного середовища суб'єктів управління, тобто систему державного управління у сфері азартних ігор. Специфіка функціонування цієї підсистеми проявляється через адміністративні процедури (ліцензування, моніторинг, контроль, перевірки тощо) на основі визначених повноважень, цілей діяльності, завдань, функцій, підзвітності та відповідальності;

Рис. 1. Механізми державного регулювання ринку азартних ігор [авторська розробка]

2) фінансово-економічний механізм, який сконцентрований на забезпеченні реалізації державної політики у сфері азартних ігор, передбачає фінансове, матеріально-технічне, ресурсне та ін. забезпечення, а також систему податкового стимулювання та стримування. Цей механізм згенерований з таких підсистем (складових елементів):

фіскально-фінансова підсистема, що передбачає встановлення відповідних режимів оподаткування для надавачів «гральних» послуг (наприклад, загальний режим оподаткування – застосовуються загальні правила оподаткування, зокрема загальний податок на прибуток та ПДВ; спеціальний режим оподаткування – застосовується особлива система нарахування податків: податок з обороту ставок або податок з валового ігрового прибутку; комбінований режим оподаткування – застосовуються загальні правила оподаткування у поєднанні зі спеціальними вимогами) та гравців. Специфіка функціонування цієї підсистеми проявляється через податкові важелі та засоби фінансового контролю і моніторингу діяльності операторів гральної індустрії;

– економічна підсистема, що передбачає створення рівних умов для всіх суб'єктів господарювання через встановлення економічних ринкових умов у поєднанні зі спеціальними умовами здійснення діяльності у сфері (наприклад, монополія одного чи декількох операторів; необмежена кількість операторів; повна заборона певної гри; відсутність регулювання певної гри та ін.), а також стратегічного планування розвитку галузі з урахуванням інтересів усіх стейкхолдерів та світових трендів. Специфіка функціонування цієї підсистеми проявляється через встановлення вимог до стандарту якості такої діяльності, фінансово-економічної спроможності (наприклад, вимоги до організаційно-правової форми, розміру статутного капіталу, бізнес-плану, плану фінансових надходжень та ін.) та технічної спроможності (вимоги до грального обладнання, програмного забезпечення, місця розміщення тощо) суб'єктів господарювання у цій сфері;

3) соціально-інформаційний механізм, який покликаний забезпечити вирішення питання щодо соціального захисту населення та його належного інформування, а також налагодження ефективної комунікації між усіма зацікавленими сторонами. Цей механізм згенерований з таких підсистем (складових елементів):

– соціально-мотиваційна підсистема, що передбачає створення передумов для соціального захисту вразливих верств населення, здійснення моніторингу та прогнозування

політичних і соціально-економічних наслідків. Специфіка функціонування цієї підсистеми проявляється через розробку відповідних державних програм (наприклад, підтримки соціально вразливих верств населення, реабілітації та ін.) та встановлення відповідних превентивних механізмів (наприклад, щодо доступу до гри, граничної суми витрат, джерела їх походження і т. д.);

– інформаційно-комунікативна підсистема, що передбачає створення передумов для формування суспільної свідомості шляхом стимулювання здорового способу відпочинку та дозвілля, соціальної реклами, донесення інформації щодо можливих наслідків безконтрольної участі в азартних іграх та формування залежності. Специфіка функціонування цієї підсистеми проявляється через встановлення відповідних обмежень та вимог до реклами азартних ігор (просторових, часових, змісту (наприклад, як швидкого та простого способу збагачення), наявності попередження залежності тощо), а також громадського контролю за діяльністю операторів гральних послуг та прозорістю (відкритістю) діяльності органів державного управління та адміністрування у цій сфері.

Висновки. Отже, підсумовуючи вищезазначене підкреслимо важливість сприйняття сукупності визначених механізмів (організаційно-правового, фінансово-економічного та соціально-інформаційного) як взаємопов'язаних та взаємоузгоджених способів впливу на ринок азартних ігор, поєднання яких може забезпечити комплексне вирішення завдань державно-управлінського впливу на суспільні процеси та явища у цій сфері. Таким чином, ідентифіковані механізми державного регулювання ринку азартних ігор призначені створити належні та необхідні передумови для забезпечення досягнення цілей державного управління у сфері азартних ігор з урахуванням публічного запиту суспільства, а також трансформаційного євроінтеграційного вектору розвитку суспільно-політичних процесів в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про заборону грального бізнесу в Україні : Закон України від 15.05.2009 № 1334-VI. URL: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1334-17.2> (дата звернення 16.12.2023).
2. Вікіпедія. Нікколо Макіавеллі. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D1%96%D0%BA%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE_%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D1%96%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%BB%D1%96 (дата звернення 16.12.2023).
3. Макіавеллі, Нікколо. Державотворець / Нікколо Макіавеллі; переклад Валентини Балог. К. : Арії. 2015. 224 с.

4. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор: Закон України від 14.07.2020 № 768-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text> (дата звернення 16.12.2023).

5. Політична економія. Навч. посіб. / За заг. редакцією В.О. Рибалкіна, В.Г. Бодрова. К.: Академвидав. 2007. 672 с.

6. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 16.12.2023).

7. Обушна Н.І. Механізми формування та розвитку публічного аудиту в Україні: дис. ... д. держ. упр.; 25.00.02 – механізми державного управління. Київ : 2018. 469 с.

8. Котелевець Д.О. Механізм державного регулювання економіки: сутнісний вимір. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. № 11-12 2022. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2022/300-301/pdf/41-49.pdf> (дата звернення 16.12.2023).

9. Дроботенко І.В. Основні механізми державного регулювання законотворчої діяльності. Економіка та держава. 2008. № 11/2008. С. 97–99. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2008/29.pdf (дата звернення 16.12.2023).

10. Вікіпедія: Механізм. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D1%85%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC_\(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D1%85%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC_(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F)) (дата звернення 16.12.2023).

11. Нижник Н.Р., Машков О.А. Системний підхід в організації державного управління : навч. посібник / За заг. ред. Н.Р. Нижник. К. : Вид-во УАДУ. 1998. 160 с.

12. Федорчак О. Класифікація механізмів державного управління. Науковий вісник. 2008. Вип.1. URL: [tps://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/jan/26465/ofedorchak.pdf](https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/jan/26465/ofedorchak.pdf) (дата звернення 16.12.2023).

13. Сафонов Ю. М., Григор'єв Г. С. Механізм державного регулювання фінансово-економічних процесів. Ефективна економіка. 2018. № 1. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aa1c50bf-e7dd-4062-8f99-12c767d7bf93/content> (дата звернення 16.12.2023).

14. Розслідування зайняття гральним бізнесом : навч. посібник / За ред. проф. М. А. Погорецького. К. : Алтера. 2015. 176 с.

15. Костюченко О. Д. Державне регулювання азартних ігор: соціальні аспекти. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку : матеріали ІХ-ої Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : Рекламне агентство «GoToPrint», 2021. URL: с. 43–46. <http://perspectives.pp.ua/public/site/conferency/conf-9-2021.pdf> (дата звернення 16.12.2023).